

ЗМІСТ

Передмова	7
Розділ 1. УНІВЕРСИТЕТ	
ЯК ЦІННІСНО-СМИСЛОВИЙ УНІВЕРСУМ	11
Університетські діалоги: проблеми та перспективи розвитку Університету	11
Інавгураційна промова Ректора Львівського національного університету імені Івана Франка професора Володимира Мельника на розширеному засіданні Вченої ради Університету (1 вересня 2014 року)	16
Вітальна промова Ректора Львівського національного університету імені Івана Франка професора Володимира Мельника до 20-річчя надання Університету статусу національного на урочистому засіданні Вченої ради Університету (11 жовтня 2019 року)	22
Вітальна промова Ректора Львівського національного університету імені Івана Франка професора Володимира Мельника з нагоди 360-річчя Університету на урочистому засіданні Вченої ради Університету (21 жовтня 2021 року).....	28
Львівський університет: здобутки минулого і стратегії майбутнього	
Виступ Ректора Львівського національного університету імені Івана Франка професора Володимира Мельника на Всеукраїнській науковій конференції (до 30-річчя Всеукраїнського референдуму щодо незалежності України) (1 грудня 2021 року).....	39
Університет як соціокультурний феномен.....	59

<i>Розділ 2. НАУКА В УМОВАХ ТЕХНОГЕННОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ</i>	78
Поняття науки.....	78
Філософія науки.....	91
Філософія і наукова раціональність	100
Наукове пізнання: гносеологічні й теоретико-методологічні можливості та межі	133
Генетика науки: новітня філософська ретроспектива	164
Софійність наукового пізнання	196
Блез Паскаль і Григорій Сковорода про розум і серце в процесі пізнання.....	220
Соціоантропологічний дискурс наукового пізнання	239
Соціогуманістичні виміри техніки	260
Антропоцентричність техніки в контексті нових антропологічних моделей XXI століття	274
Трансгуманізм, постгуманізм, техногуманізм: від протистояння до діалогу.....	291
Новий гуманізм як парадигма розвитку постіндустріальної цивілізації.....	323
Евристичний потенціал конструктивізму як методологічного принципу філософії науки.....	346
Техніко-науковий активізм у просторі посткласичної раціональності	365
<i>Розділ 3. ІСТОРИЧНІ ПОСТАТІ, НАШІ СУЧАСНИКИ, ПОДІЇ, ІНТЕРВ'Ю</i>	381
«Іван Франко: “Я єсть пролог...”» Виступ Ректора Львівського національного університету імені Івана Франка професора Володимира Мельника на Міжнародному науковому конгресі до 160-річчя від дня народження Івана Франка (22–24 вересня 2016 року)	381

«Добиваймося свого Університету!»: Михайло Грушевський і Львівський університет Виступ Ректора Львівського національного університету імені Івана Франка професора Володимира Мельника на відкритті Міжнародної наукової конференції «Михайло Грушевський: учений, політик, громадський діяч» (до 150-річчя від дня народження) (25 жовтня 2016 року)	393
Особистість Митрополита Андрея Шептицького: риси характеру та світоглядні переконання.....	402
Ректор Микола Максимович – виклики часу та відповідальність перед майбутнім.....	418
Володимир Труш: зблиски світла.....	427
Виступ-представлення Почесного доктора Львівського національного університету імені Івана Франка Дональда Туска Виступ Ректора Львівського національного університету імені Івана Франка професора Володимира Мельника на засіданні Вченої ради Університету (20 лютого 2019 року)	431
Шляхом звитяги: від Січових Стрільців і Української повстанської армії до державної незалежності України Виступ Ректора Львівського національного університету імені Івана Франка професора Володимира Мельника на відкритті Міжнародної наукової конференції «Проблеми дослідження українського визвольного руху 1920–1950-х рр.» до 75-річчя створення Української повстанської армії (5–6 жовтня 2017 року)	437
Онлайн-міст «Дорога до Акту Злуки» Виступ Ректора Львівського національного університету імені Івана Франка, професора Володимира Мельника (Львів, 21 січня 2022 року)	445
Інтерв'ю з професором Володимиром Мельником.....	448
«Сильний і фаховий викладач – сильний Університет...»	448

Зміст

«Наука стає неодмінним атрибутом суспільного розвитку...»	459
«Ми зберегли і розвиваємо науково-педагогічний склад Університету...»	464
«Університет формує розвиток суспільства, є його своєрідним культурницьким генотипом...»	471
«Ювілей – це унікальна можливість переглянути наші завдання перед суспільством...»	475

Передмова

Цю книгу присвячено аналізу Науки та Університету як соціально-культурницьких феноменів європейської цивілізації. Чому? Річ у тому, що цілком очевидно, якщо не визначальною то особливо важливою, є роль указаних феноменів у становленні європейської цивілізації як такої, формування тих цінностей, які визначають природу сучасної європейської спільноти, задають архітектоніку, своєрідний культурницький генотип нової спільноти.

Історія європейської цивілізації може бути репрезентована, з одного боку, як оптимістична історія утвердження гуманістичних ідеалів, з іншого – як історія виникнення одних міфів і відмирання інших. Сучасна цивілізація, як і її історія, яскраво демонструє скептицизм стосовно можливостей унормування взаємовідносин між країнами та народами на основі принципів міжнародного права, утвердження в практиці європейської спільноти так званих загальнолюдських цінностей. Військова агресія росії проти України виявила безперспективність протиставлення сили норм і цінностей міжнародного права силі зброї та прагненню росії до гегемонії (хоча б регіональної). На практиці виявились оманливими проголошені принципи демократії, свободи і самоцінності людського життя. Вони слугують, можливо, лише прикриттям політики провідних світових демократичних держав, для яких національно-егоїстичні інтереси є найвищою практичною цінністю та змістом політики.

Зазначимо і наступне: кінець ХХ століття супроводжується крахом міфу про панівну і рятівну роль науки, науково-технічної раціональності в історії європейської культури. Європейська цивілізація трансформувалася в техногенну, в якій системоутворювальними є цінності науково-технічного активізму та раціоналізму. Ортега-і-Гассет, розглядаючи причини і суть кризових явищ у європейській цивілізації ХХ століття, визначив їх як феномен «життєвої дезорієнтації», коли людина, по суті, «загублена» в цьому суспільстві та не знає, «за яким годинником жити». Система цінностей, які ще донедавна були інтегративно організуючими началами життя, надавали їй гуманістичну цінність та осмисленість, раптом губить свою стійкість і переконливість. Розвиток сучасної цивілізації породжує невідповідність між можливостями, що відкриваються нею, та здатністю людини впоратися з ними. На відміну від попередніх цивілізацій, які загинули або вступали у фазу стагнації від принципів недосконалості суспільної організації, недосконалості техніки тощо, європейська цивілізація «хитається» з іншої причини. Нині сама людина не витримує. Вона не в стані йти в ногу зі своєю цивілізацією.

Які визначальні характеристики природи європейської цивілізації? Передусім – діяльнісно-предметний спосіб відношення до світу з абсолютизацією необмежених перетворювальних можливостей людини та розуміння природи як невичерпного ресурсного потенціалу інноваційної діяльності людини. Сама інновація як предметне втілення творчо-атрибутивної сутності людини разом із визнанням автономії особи є найвищими системоутворювальними цінностями європейської культури.

Який ресурс і засіб слугують реалізації перетворювального інноваційного процесу в європейській спільноті? Таким чинником є наука як своєрідний теоретико-пізнавальний спосіб

відношення до світу. Наука як пошук і встановлення істинного знання, є найбільш мутагенним фактором суспільних змін, продуктована нею наукова раціональність як стиль пізнання і перетворення стали визначальними чинниками творення європейської цивілізації. Водночас наука і продукований нею науково-технологічний спосіб діяльності стали найбільш мутагенним фактором цивілізаційної динаміки.

Цілком логічно ми доходимо до питання місця Університету в історії європейської цивілізації. Університети слід розглядати як унікальний соціокультурний феномен, в якому органічно поєднані цінності демократії (основ організації життєдіяльності) та раціоналізму, функції наукових досліджень та освіти (підготовки і виховання фахівців). Тобто, якщо визначальними характеристиками європейського типу культури є установка на отримання нового знання (наука), інноваційна діяльність творення нового (штучного) світу (предметно-перетворювальна діяльність) та раціоналізація усіх сфер життєдіяльності людини й суспільства, то цілком логічним і аргументованим є висновок: матриця розвитку європейської цивілізації визначається своєрідним соціокультурним інститутом – Університетом. *Університет є унікальним ціннісно-смісловим універсумом (поняття С. Кримського), завдяки якому, по суті, відбувається легітимація ціннісних і соціально організованих форм буття європейської спільноти.*

Саме тому в пропонованій читачеві праці й розглянуто широке коло питань, які консолідуються навколо проблем динаміки і суті цивілізаційного процесу, особливостей сучасного наукового пізнання та ціннісно-сміслових вимірів Університету. Крім того, в книзі містяться матеріали щодо реального функціонування Університету саме як українського. Загалом це видання є узагальненням праць автора впродовж

останніх років. Окремі з них уперше побачать світ, інші друкувалися раніше і тут подані в переробленому та доповненому вигляді. Але в цілому – весь задум книги проникнутий ідеєю Людини та творених нею феноменів – Науки й Університету, обговорення смисложиттєвих проблем людини в сучасному світі. Чи в принципі можливі відповіді на такого роду доленосні питання? А можливо вся суть у тому, щоби кожен із нас, ґрунтуючись на розмислах наших попередників, формулював персональні відповіді на екзистенційно-народжувані виклики?

Звернемося до Сергія Кримського, який запропонував нам відповісти на питання: «Чи завершена книга життя Сковороди, яку він, мов рукопис, складав із символічного значення своїх побутових вчинків? Чи згасла зірка духовності Сократа?... І ураз зворушиться безліч проблем історії і духу, які набудуть не менш відчутної гостроти, ніж питання сучасності»¹. І Людина, настільки вона Людина, має знайти свої відповіді і тим продовжити книгу життя Сковороди й далі відчувати духовну незгасимість Сократа...

Світло душі та світло розуму пробивають дорогу Людині до себе через темряву невігластва й політичного маніпуляторства, акумулюючись в імперативи мудрості та відповідальності. А це складає (або народжує) постійно виникаючу або зникаючу найвищу означеність і чесноту Людини – совість як вираз незгасимої надії на правду життя і правду в житті.

*«...У великій мудрості
багато печалі;
і хто примножує пізнання,
примножує скорботу».*

*Книга Еклезіаста, або
Проповідника (Глава 1:18)*

¹ Кримський С. Запити філософських смислів. Київ : ПАПАПАН, 2003. С. 227.